

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Opiskelijakirjaston verkkojulkaisu 2009

Mikä vain nähty

Paul Ziff

Alligaattorin hymy
Ympäristöestetiikan uusi aalto
Toimittanut Yrjö Sepänmaa
s. 141-149

Helsingin yliopisto: Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus,
1994

Tämä aineisto on julkaistu verkossa oikeudenhaltijoiden luvalla. Aineistoa ei saa kopioida, levittää tai saattaa muuten yleisön saataviin ilman oikeudenhaltijoiden lupaa. Aineiston verkko-osoitteeseen saa viitata vapaasti. Aineistoa saa opiskelua, opettamista ja tutkimusta varten tulostaa omaan käyttöön muutamia kappaleita.

www.opiskelijakirjasto.lib.helsinki.fi
opiskelijakirjasto-info@helsinki.fi

MIKÄ VAIN NÄHTY

Katsohan kuivaa lantaa!

Miksi?

Jos olisin sanonut: "Katsohan auringonlaskua!" olisitko kysynyt: "Miksi?"

Ihmiset katselevat auringonlaskua esteettisesti. Auringonlaskut ovat esteettisen huomiomme tavanomaisia kohteita. Samoin ovat puut kalliot luonnonkukat pilvet naiset loikkivat gasellit kirmaavat hevoset: kaikki nämä ovat joskus esteettisen huomiomme kohteina. Mutta aivan kaikki ei suinkaan ole: esimerkiksi likaiset lakanat rasvaiset lautaset vetiset silmät huonot hampaat ulosteet.

Miksi eivät? Syynä ei ole se että ne eivät ole kauniita ja voivat olla rumiakin. Kauniit esineet ja asiat toki herkästi miellyttävät etsivää esteettistä silmää mutta silti kaikki esteettisen huomion kohteet eivät ole kauniita: Grünewaldin *Ristiinnaulitseminen* ei ole eikä Picasson *Guernica*. Brueghelin maalaiset eivät ole erityisen ihastuttavia. Kova aamuväli jossakin Hopperin maalauksessa on tehokas mutta ei kaunis. Kauneudesta ei ole välttämättä väliä.

Mainitut ei-kauniit kohteet ovat taideteoksia. Jotkut esteettisen arvostuksen kohteet ovat sattumoisin luonnon tuottamia. Loput ovatkin sitten taideteoksia.

Mitä taideteos on? Jotakin joka soveltuu esteettisen huomion kohteeksi. Nykyisin (kun didaktinen taide on pääosin kuollut) se on luultavasti tarkoituksella ja tilauksesta suunniteltu olemaan juuri sitä. Jos haluat kiinnittää esteettistä huomiota johonkin valitse kohteeksesi taideteos: se on tarkoitettu juuri tällaisen huomion kohteeksi. Onko taideteos esteettisen huomion kohteeksi soveltuvan paradigma? Mitä sellaista taideteoksella on tai ei ole jota lannalla puolestaan ei ole tai on?

Mikä on taideteos? Ei ihan mikä tahansa. Leonardo da Vincin Ginevra de' Bencin muotokuva on. Lätäjä kuivaa lantaa ei ole. Ei myöskään alligaattori ainakaan elävä alligaattori joka paistattelee päivää jonkun rämesuon mutapenkereellä. Syy on selvä: mikään ei voi olla taideteos ellei se ole ihmisen tekemä artefakti. Päivää paistatteleva alligaattori ja lantalätäjä ovat luonnon voimien tekemiä tai tuottamia luonnontuotteita. Koska ne eivät ole ihmisen tekemiä tai

tuottamia niitä ei luokitella artefakteiksi. Koska ne eivät ole artefakteja niitä ei luokitella taideteoksiksi. Tällainen on yleinen ja mikäli sellainen on ylipäänsä mahdollista myös yhteinen käsityksemme taideteoksesta.

Mitä todennäköisemmin sellaista kuin yhteinen käsitys taideteoksesta ei olekaan: nämä ovat epämääräisiä kehnosti määriteltyjä käsitteitä. Joidenkin mielestä myös jotkut kohteet jotka eivät ole artefakteja ovat silti taideteoksia. Meidän ei tarvitse piitata tästä: tässä ja nyt meille riittävät kiistattomat esimerkit taideteoksista ja näitä on helpompi löytää tarkastelemalla artefakteja kuin ei-artefakteja.

Kun katsomme päivää paistattelevaa alligaattoria lantaläjää olemmeko siinä samassa tietoisia siitä seikasta että kumpikaan näistä ei ole ihmisen tekemä? Ja estääkö tämä oitis kaiken esteettisen huomion kohdistamisen päivää paistattelevaan alligaattoriin lantaläjään? Vaikka päivää paistatteleva alligaattori ei olekaan ihmisen tekemä se on (lainataksemme ohimennen Paleyta) muodoltaan ja rakenteeltaan huomattava. Sitä ei mielikuvitusta venyttämälläkään voi kuvitella vähemmän yksityiskohtaiseksi rikkaaksi herkästi kuvioiduksi monimutkaiseksi kuin jokin artefakti. Teknologian nykytasolla kukaan ei mitenkään voisi valmistaa päivää paistattelevaa alligaattoria. Mutta kuivan lantaläjän tekeminen on helppoa. Kuvitelkaamme pelto jolla on kaksi käytännöllisesti katsoen samanlaista läjää kuivaa lantaa. Toinen olisi ihmisen tekemä toinen ei. Tekisikö tämä seikka jälkimmäisen edellistä vähemmän mahdolliseksi esteettisen huomion kohteeksi?

Tai kuvitellaanpa että Henry Mooren veistos Lincoln Centerin edessä ei olisikaan Henry Mooren tekemä artefakti vaan luonnon muovaama toisin sanoen ei ihmisen tekemä esine joka olisi löydetty autiomaasta ja sitten kuljetettu paikalle. Olisiko tällä merkitystä veistoksen arvottamiselle? Kyllä vain valtavasti. Jos tietäisimme sen käsityksemme kohteesta jäsenyisi uudelleen: emme katsoisi sitä taideteoksena. Emme etsisi siitä ammattitaidon ilmentymiä. Emme etsisi emmekä näkisi veistäjän käsien jälkiä: niitä ei olisi. Mutta esineellä olisi yhä ääriiviivat muoto massa tasapaino. Sen osat olisivat yhä niissä tilallisissa suhteissa toisiinsa kuin ovat. Massojen suhteet pysyisivät muuttumattomina. Artefaktin aseman puuttuminen ei liioin vakavasti jos lainkaan heikentäisi sen visiä aspekteja. Sillä olisi yhä ne fysionomiset ominaisuudet jotka tekevät siitä vaikuttavan ilmaisevan teoksen. Se että se ei ole artefakti ei merkitsisi että se ei olisi esteettisen huomion sovelias kohde.

Se että jokin ei ole artefakti ei merkitse saati määrää että se olisi sopimaton esteettisen huomion kohteeksi. Ja ellemme suhtaudu narsistisen p akkomieltisesti ihmisen ponnistuksista kertoviin merkkeihin voimme katsoa esineitä ja asioita maailmassa esteettisesti vaivaamatta päätämme niiden puuttuvalla artefakti-asemalla.

Jos taideteos on esteettisen huomion kohteeksi soveltuvan objektin paradigma syynä ei ole sen asema artefaktina. Tämä ei tarkoita että mikä tahansa artefakti olisi luokiteltu taideteokseksi: lehtiharavaa ruuvimeisseliä vihreää paperilautasta ei ole vaikka ne ovatkin kiistattomia esimerkkejä artefakteista. Entä jos paperilautanen olisi jalustalla ja esillä veistoksena? Olisiko se silloin luokiteltu taideteokseksi? Jotkut olisivat olleet. Toiset eivät. Siltikin: jos joku haluaisi kiistattoman esimerkin taideteoksesta hän kai valitsisi kernaammin Leonardon *Ginevran* kuin paperilautasen? Kiistaton esimerkki taideteoksesta on käsintehty teos tietyn taiteen tai taidon tuote: artefakti jonka tuottaminen on vaatinut huomattavaa ja kiistatonta taitoa ja osaamista. Katsokaamme Leonardon *Ginevraa*: on ilmeistä että sen osoittama taito ja osaaminen on huomattavaa. (Eikä tähän vaikuta vaikka voimmekin kysyä oliko Ginevra tosiaan kuvan esittämään tapaan lievästi kiersilmäinen.)

Tämä suurenmoinen muotokuva on verrattomasti kauniimpi kuin mikään jäljennös voi osoittaa. Ginevraa ympäröivästä loistavasta ilmapiiristä tunnusta, maiseman ja hahmon sopusuhtaisesta ykseydestä ja siitä uskomattomasta herkkyydestä, jolla pienimmät yksityiskohdat on toteutettu voi saada käsityksen vain alkuperäisteoksessa.¹

Jäljennökset harvoin pystyvät toistamaan herkän ja hienostuneen taideteoksen laatua. Se että tiettyä teosta on vaikea kopioida voi kuitenkin olla seurausta joko siitä että se on (niin sanoaksemme) merkittävästi jäsenneily suuren taidon ja osaamisen tuote tai siitä että se ilmentää pelkkää entropiaa. Leonardon *Ginevraa* olisi vaikea kopioida aivan samoin kuin jotakin Pollockin ruiskumaalausta: munan murskaaminen on helppoa mutta murskatun munan ulkomuodon toistaminen kaikkia havaittavia yksityiskohtia myöten voi olla mahdotonta.

Kohteessa ilmenevä taito ja osaaminen voivat joskus edistää esteettistä huomiota siihen. Sellaisen puuttuminen ei mitenkään merkitse että kohde olisi tällaiseen huomioon soveltumaton. Ajateltakoon jotakin Piet Mondrianin teosta: mustia raitoja valkoisella pohjalla. Tällainen työ ei ilmennä käytännöllisesti katsoen lainkaan taiteilijan osaamista sanan varsinaisessa merkityksessä: kohtuullisen vakaa käsi kyky kiinnittää maalarinteippi suoraan on suurin piirtein kaikki taito mitä sen tuottamiseen tarvitaan. Samoin kopioimiseen: täydellisen kopion laatiminen veisi enintään pari kolme tuntia. Sillä että taideteokset voivat olla artefakteja taitavasti käsin tehtyjä esineitä ei tässä ole merkitystä. Kuvaannollisesti ja välistä kirjaimellisestikin sanoen taideteokset ovat kehystettyjä kohteita. Tämä enemmän kuin mikään muu tekee niistä esteettiseen tarkkailuun soveltuvien kohteiden uskottavia paradigmoja. Mutta niin kehyksen teho kuin sen tarpeellisuuskin ovat tiettyssä mielessä harhaa.

Taideteokset ovat kehystettyjä jalustalle nostettuja ripustettuja valaistuja

esille- ja näytteillepantuja. Kohteella on miljöö ympäristö tausta. Tämä luultavastikin tekee kiinnostuneille helpommaksi kohdistaa niihin esteettistä huomiota. Perusajatus näyttäisi olevan seuraava: henkilö h toteuttaa tietyt relevantit toimenpiteet t liittyen taideteokseen joka on tietty kohde k tiettyjen ehtojen e vallitessa. Kohde k oletetaan sen laatuiseksi tai luonteiseksi että se auttaa h :ta tekemään t :n e :n vallitessa tai tekee tällaisesta arvokasta. Jos näin niin k on esteettisen tarkastelun käypä kohde. Entä kun k onkin kuivunutta lantaa? Tällöin henkilön h ehtojen e vallitessa k :hon eli kuivaan lantaan liittyen suorittamien toimenpiteiden t ei oleteta k :n johdosta enempää helpottuvan kuin tulevan arvokkaiksikaan. Siten kuivunutta lantaa ei pidetä soveliaana esteettisen huomion kohteena. Mutta tämä kaikki riippuu ilmeisesti henkilöstä h toimenpiteistä t ehdoista e .

Esteettinen arvo on tavallaan yhteistyökysymys. Jos esteettisen huomion kiinnittäminen tiettyyn kohteeseen on mielekästä kohde vaikuttaa asiaan olemassaolollaan ja ehkä myös ne ehdot joiden vallitessa kohteeseen kiinnitetään esteettistä huomiota osaltaan ja henkilö edelleen osaltaan: tarvitaan nimenomaan harmoninen suhde henkilön ja kohteen välillä. Tämä suhde ei koskaan riipu yksinomaan kohteen panoksesta. Sillä sen olemassaolosta huolimatta huomion kiinnittämisen ehdot voivat olla epäsuotuisat: kuka voisi nauttia Kleen *Viserryskoneesta* ollessaan kidutettavana? (joku fakiiri ehkä.) Jos sekä kohde että ehdot antavat panoksensa jokin henkilössä voi tuottaa ongelmia: värisokea henkilö voi olla kyvytön arvostamaan Matissen alastonkuvaa ja vastaavia ongelmia voi kuvitella myös seksuaalisesti häiriintyneen kohdalla.

Sanoa että jokin on esteettisen huomion arvoinen on abstraktia puhetta. Näin sanoessamme nimittäin abstrahoimme viittauksesta henkilöihin toimenpiteisiin ja ehtoihin joiden vallitessa toimenpiteet on määrä suorittaa. On tapauksia joissa tämä abstrakti puhetapa on jossain määrin typerää. Ajatelkaamme että joku sanoisi: "Michelangelon Sikstiiniläiskappelin freskot ovat näkemisen arvoisia." Olletikin ne ovat suuria taideteoksia. Teoreettisesti niiden näkeminen on esteettisesti palkitsevaa. Tosiasiassa näin ei ole. Palkitsevaa se olisi jos teokset eivät olisi siellä missä ovat jos ehdot olisivat muuttuneet esimerkiksi jos kappeli olisi kaadettu kyljelleen. Siellä missä ne ovat korkealla katossa melkein näkymättömissä ne ovat käytännöllisesti katsoen kaiken mielekkään esteettisen huomion ulottumattomissa fyysisesti kaukonäköisiä ehkä lukuunottamatta. Niiden katseleminen kirjaimellisesti särkee niskaa. Katsoja voi käydä makuulle penkille tai lattialle (jos vartijat sallivat ja muut katsojat eivät tallaa päälle) mutta tämä asento ei ole omiaan edistämään esteettistä huomiota. Tässä tulisi myös muistaa taivaanrannassa olevaan täysikuuhun liittyvä optinen harha: kuun näennäinen koko pienenee tuntuvasti jos kääntää sille selkensä ja kumartuu katsomaan sitä jalkojensa välistä pää ylösalaisin. Nähtävästikin asento jossa ihminen katsoo

esineitä ja asioita voi muuttaa näiden näennäistä kokoa. (Frank Lloyd Wright kuulemma inhosi maalauksia: tämä selittäisi Guggenheim-museon viistot lattiat ja vinot perspektiivit jotka tehokkaasti tuhoavat jokaisen herkästi tasapainoitettun taideteoksen.)

Taideteoksen oletetaan säilyttävän identiteettinsä kehyksestä seinältä huoneesta toiseen: kelvottomista kehystäjästä kärsimään joutuneet tietävät miten typerä tämä käsitys on. Seurat näki paljon vaivaa omien kehyksiensä valmistamiseksi ja maalaamiseksi. Silti hänkään ei voinut mitään seinille lattioille seuralle johon hänen teoksensa joutuivat. Kääntäen: onko epäilystäkään että New Yorkin Modernin taiteen museon valaistusteknikkojen esille panema kuivunut lanta osoittautuisi uskomattoman kiinnostavaksi esteettiseksi kohteeksi? Asianmukaisesti säädetty valot ja varjot oikein säilytetyt seinät oikea korkeus huolellisesti suhteutetut jalustat voivat tehdä mistä tahansa mikä ylipäänsä on näytteille asetettavissa soveliaan esteettisen huomion kohteen.

Olisiko esteettisen huomion soveliaan kohteena tällöin kuivunut lanta vai kuivunut lanta erityisissä ympäristöolosuhteissa. Ilmeisesti ainakin jälkimmäinen ja uskoakseni myös edellinen mutta keskittykäämme hetkeksi jälkimmäiseen sillä sen mukaisesti asiat joka tapauksessa aina ja kaikkialla kaikkien taideteosten suhteen kuitenkin ovat. Taideteoksia kuten maalauksia ja veistoksia on parasta ajatella partituureina jotka odottavat toteutustaan todellisessa esityksessä. Katsella keltaista versiota Josef Albersin *Kunnianosoitus neliölle* -teoksesta keltaisiin kehyksiin pantuna keltaisella stukkoseinällä olisi sama kuin kuuntelisi Rossinin alkusoittoa esitettynä *con sordini* ja kaikkien soitinten ääni vaimennettuna.

Sanoa että jokin sopii esteettisen huomion kohteeksi ei tarkoita vain että on tai voisi olla olemassa ympäröivät ehdot joiden vallitessa, esteettisen huomion kiinnittäminen siihen olisi perusteltua. Tämä vaikuttaa (ainakin minusta) itsesäänselvältä eikä lainkaan hämmästyttävältä 1900-luvun taiteen ja esillepanotekniikan valossa. Sanoessamme että jokin soveltuu esteettisen huomion kohteeksi sanomme paljon muutakin nimittäin että siihen voidaan ja kannattaa kiinnittää esteettistä huomiota sikäli että tällainen huomion kiinnittäminen on palkitsevaa ja ellei ole niin tämä ei johdu enempää ehtojen väliintulosta kuin mistään henkilöihin tai heidän toimintaansa liittyvästäkään.

Kun esteettinen huomio johonkin kohteeseen ei kannata voi olla epävarmaa minkä nimiin tämä puute on asetettavissa. Jos esteettinen huomio ajelehtivaan merileväkimppuun ei olisi palkitsevaa tämä voisi johtua siitä että henkilö kimpua tarkkaillessaan olisi joutunut hailauman hyökkäyksen kohteeksi. Tässä voisimme oikeutetusti sanoa että ehdot tulivat väliin. Mutta jos joku kylmäkoskeana talvipäivänä Venetsiassa katsoo että syventyminen Tintoretton maalaukseen hämärässä lämmittämättömässä kirkossa ei ole esteettisesti perusteltua

tulisiko meidän panna puute teoksen katseluehtojen vaiko henkilön huonon keskittymiskyvyn tiliin?

Huomion kohteiden luonteen muuttuessa toimenpiteiden ehtojen ja henkilöltä vaadittujen ominaisuuksien ja taitojen luonteen on ehkä myös muututtava mikäli esteettisen huomion kiinnittäminen kohteeseen mieli olla perusteltua. Henkilölle asettuvat vaatimukset ovat ehdottoman minimaalisia silloin kun on kyse hänen oman kulttuurinsa populaaritaiteen - saippuaopperoiden rockin sarjakuvien lätkkäreiden - ymmärtämisestä. Tällöin ei vaadita minkäänlaista erityistietoa eikä odoteta erityisiä toimenpiteitä: ei tarvita edes kykyä jatkuvaan huomion kiinnittämiseen. (Mikä ei tarkoita etteivätkö nämä vaatimukset kulttuurien välisestä näkökulmasta voisi olla hyvinkin suuret: sarjakuvan *Barry McKenzie* ihmeellinen maailma ei hevin avaudu sellaisille jotka eivät ole eläneet ihmissyöjäkenguruiden keskuudessa.) Populaaritaide on populaaria koska se on niin helposti kaikkien kyseisessä kulttuurissa elävien omaksuttavissa. Mutta perinteiset taideteokset kuten Leonardon *Ginevra de'Benci* Mona Lisa madonna vuorilla Botticellin Venus simpukankuorella ovat niin ikään populaareja ja paljossa samasta syystä: länsimaisen kulttuurin sisältä nähtyinä näiden teosten ymmärtäminen ei vaadi katsojalta mitään erityistä. Sama koskee monia taidokkaita käsityötuotteita monia kauniita esineitä yleensäkin.

Siirryttäessä moderneihin teoksiin henkilölle asettuvat vaatimukset helpostikin lisääntyvät. Eliott Carterin *Toinen kvartetti* on harvinaislaatuisella tavalla kaunis teos mutta ei kuitenkaan välittömästi kaikkien omaksuttavissa. Henkilö joka yrittää kvartettia kuunnellessaan kiinnittää huomionsa toistuviin teemoihin ja variaatioihin samalla tapaa kuin kuunnellessaan vakiintunutta sonaattimuotoa edustavaa teosta on valmis Beethovenin *C-molli Opus 18 nro 4: ään* mutta ei Carteriin: jo kahdeksantoista sekuntia *Allegro fantasticon* alusta riittää tekemään tämän selväksi. Modernien taideteosten ymmärtäminen vaatii usein jatkuvaan pitkitettyä tarkkaavaista huomiota. Sama pätee rämesuon penkereellä päivää paistattelevaan alligaattoriin. Mikä tahansa nähty asettaa vaatimuksia.

Olettaa että mikä tahansa nähty soveltuu esteettisen huomion kohteeksi ei ole samaa kuin olettaisi että mikä tahansa suuhun pantu sopi syötäväksi. Pikemminkin on kyse samasta kuin oletuksessa jonka mukaan mitä tahansa mitä voidaan katsella voidaan myös lukea – mikä on totta. Ei ole totta että ihminen ei voisi lukea aivan kaikkea minkä hän näkee. Aivan kaikella ei tietenkään ole merkitystä mutta kaikelle voidaan antaa merkitys. Voimme lukea tyhjää paperipalaa pilveä tai merivuokkoa kuten jotkut lukevat kämmeniä ja teelehtiä ja sisälmyksiä. Voimme antaa merkityksiä kiville mutta emme tehdä niistä syötäviä. Ja voimme nähdä ne vakauden osoituksina ilmaisevina kohteina.

Mikä on sopiva kohde valokuvattavaksi? Mikä tahansa mitä voidaan katsella. Tai ehkä kyse ei olekaan siitä mitä valokuvaaja valokuvaa vaan siitä mitä hän

tekee kuvaamastaan? Kamerallaan ja pimiöllään ja taidoillaan? Saman minkä hän tekee taiteella minä voin tehdä silmilläni (ja ehkä sinä omillasi). Voimme katsoa mitä tahansa ja kykyjemme puitteissa ja niistä riippuen luoda asianmukaiset kehukset ja ympäröivät ehdot sille mitä näemme.

Selitän mitä tarkoitan "antiesteettisellä siivoamisella". Epäesteettinen lähestymistapa on yksinkertaisesti turha: roska loukkaa silmää poimi se pane se roskikseen lakaise ja siisti alue. Joka asukastiheyden säilyessä ennallaan mitä todennäköisimmin on taas kohta roskan peitossa. Antiesteettinen lähestymistapa tarkoittaa että emme enää näe alkuperäistä roskaa roskaksi vaan esteettisen huomion kohteeksi: tietyn perustavan fyysisen tekijän - entropian - ilmentymäksi. Roskien sekasorto on mahdollista nähdä järjestyksen muodoksi upeaksi satunnaisuudeksi tarkaksi esitykseksi epätasaisuudesta. (Ellet voi nähdä roskaa tällaisena ehkä Pollockin Tobeyn ynnä muiden töiden katselu auttaa.) Sinne tänne viskely jäte voi hyvin olla yhtä upean vaihtelevaa sävyiltään ja valööreiltään kuin herkinkin Monet. Poisheitetyt oluttölkit muodostavat upeita kubistisia kuvioita.

Ajatelkaamme rämesuon penkereellä päivää paistattelevaa alligaattoria. Soveltuu se esteettisen huomion kohteeksi? Kyllä vain ja tämä on helppo osoittaa. Vilkaisepa joskus ja katso jos epäilet väitettäni. Juuri nyt alligaattorimme on nähtävänä Everglades-huvipuiston Chokoloskee-saarella. Kyseessä on amerikkalainen alligaattori (*Alligator mississippiensis*) jota ei pidä sekoittaa krokotiiliin. Alligaattoreilla on lyhyemmät leveämmät päät ja pitkulaisemmat kuonot. Alligaattorin alaleuan neljäs laajentunut hammas asettuu sitä varten yläleukaan muodostuneeseen kuoppaan kun taas krokotiilin vastaava hammas työntyy kolomaiseen ulkonemaan. Alligaattoria katsellessa auttaa jos näkee sen alligaattorina eikä krokotiilina. Mutta tämä edellyttää että tietää jotakin alligaattoreista.

Sivusta katsoen alligaattorilla on upea terve virnistys joka huokuu hyvinvointia vitaalisuutta. Kun Leonardo maalasi Ginevran muotokuvan hänen on täytynyt olla pitkään sairaana. Ginevran kasvojen kalvakuus huokuu "melankolisuutta". Hänen selkensä luutuneet sarveislevyt jotka muodostavat tyypillisen ihopanssarin luovat voimakkaan kaartuvan verkkokuvion joka välittää yhtä aikaa herkän virtaavuuden ja armottoman vakauden vaikutelman. Ginevran kasvoja "kehystävät valtoiminaan putoavat kiharat. Nämä pikku pyörteet joiden muodot ja liike varioivat loputtomiin tuovat mieleemme Leonardon piirustukset kuohuvista vesipyörteistä.¹" Alligaattori on juuri noussut vedestä aurinkoon paistattelemaan. Sen katse ja kuulo ovat yhtä teräviä. Mutta nyt sen silmissä on laiska katse: ne ovat puoliummessa sillä alligaattorilla on ylä- ja alaluomen lisäksi vilkkukalvo. Myös Ginevra katsoo meitä silmät puoliksi kiinni. Alligaattori ei ole kierosilmäinen. Ginevran silmät ovat pähkinänruskeat. Alligaattorin silmät näyttävät vihreiltä ja etäisiltä upeasta virnistyksestä huolimatta.

Mikä tahansa mitä voidaan katsella sopii esteettisen huomion kohteeksi. Ihan kaikkea ei kuitenkaan voida katsella kuten kaikkea ei voida syödäkään. Ja niin syötyessä kuin nähtäessä vaikeudet voivat johtua joko kohteesta tai henkilöstä. Edelliset ovat ilmeisiä: kiviä ei voi syödä ja joitakin kaasuja atomihiukkasia ja niin edelleen ei voi katsella koska niitä ei voi nähdä. Mutta se mitä ei voida syödä tai katsoa henkilöstä riippuen on toinen juttu. On paikkoja joissa rotan sikiötä pidetään suurena herkkuna. Sama pätee lampaan silmiin kiveksiin hyytelössä. Intiassa lämpimät apinanaivot tarjoillaan raakana. Eskimot kuulemma popsivat mielihyvin hirven jätöksiä (ehkä kuitenkin vain rasiuksen aikoina). Minun yhteisössäni monet eivät kykenisi nielemään näitä aineita: yritys synnyttäisi pakosta pahoinvointia. On myös hirveitä kammottavia yököttäviä esineitä joita on mahdotonta katsella. Soveltuvatko nämä esteettisen huomion kohteeksi?

Miksi eivät soveltuisi? Se että olen psykologisesti kyvytön kiinnittämään esteettistä huomiota tiettyihin kohteisiin kertoo jotakin minusta eikä mitään kyseisten kohteiden esteettisestä laadusta. Sama voisi päteä taideteoksiinkin. Olettakaamme että Derain olisi maalannut sankarillisen muotokuvan Hitleristä: minä en voisi kohdistaa siihen esteettistä huomiota. Hitler oli vastenmielinen yököttävä kohde. Mikä tahansa näköinen kuva tästä kohteesta synnyttää samaa yökötystä. Mutta minun pahoinvointini ei olisi Derainin taiteen arvostelua. Monet meistä eivät kestä nähdä verta varsinkaan omaansa: tämä ei tarkoita että veri ei voisi olla väriltään kaunista ja muodostaa kauniita kuvioita virratessaan. Jos olisi jotakin jota kaikki olisivat psykologisesti kyvyttömiä katsomaan vaikka se olisi nähtävillä voisimme tosiaan kysyä soveltuuko se esteettisen huomion kohteeksi. Mutta tietääkseni mitään sellaista ei ole olemassa ja vaikka olisikin ei ole mitään syytä ainakaan teoriassa tukea sairaalloista herkkyyttä joka tekee ihmisen kyvyttömäksi katsomaan jotakin maailmaan kuuluvaa.

Jos mikä tahansa mitä voidaan katsoa soveltuu esteettisen huomion kohteeksi eivätkö jotkut esineet tai asiat sovellu tähän paremmin kuin toiset? Miksi soveltuisivat? Mutta olettaen että sekä päivää paistatteleva alligaattori että Leonardon *Ginevra* soveltuvat esteettisen huomion kohteiksi eikö *Ginevra* sentään sovellu paremmin? Ei. Missä mielessä? Tällaisessa vertailussa olisi mieltä vain jos olisi olemassa jokin vertailupohja. Mutta sellaista ei ole.

Mutta onhan tietty maalaus sentään parempi kuin joku toinen? Jossain mielessä on jossain taas ei. Rubensin maalaukset olivat pigmentti- ja muulta tekniikaltaan parempia kuin monien hänen aikalaisensa. Ingresin teokset osoittavat suurempaa piirtäjätaitoa kuin Davidin. Vuillardin töissä on herkemmat värit kuin Manet'n. Mutta tämä ei tarkoita että Vuillardin työt sopisivat esteettisen huomion kohteeksi paremmin kuin Manet'n työt. Jos haluat kiinnittää esteettisen huomiosi väriin Vuillardin työt osoittautuvat perustellummaksi koh-

teeksi kuin Manet'n työt. Mutta Manet'n töissä on muuta huomioon kohteeksi tarjoutuvaa. Aina on jotakin muuta huomion kohteeksi tarjoutuvaa.

Sillä voimme kiinnittää huomiomme vastaväriin: juuri niihin sävyarvojen kyllästämisen aspekteihin Manet'n töissä jotka oikealla jalalla seisten ja tuomarin asenteen omaksuessamme tuomitsemme Vuillardin vastaavia kehnommiksi. Ja sitten tasapainoamme menettämättä vaihtaa asentoa ja vasemmalla jalalla seisten tuomita Manet'n värit Vuillardin värejä paremmiksi. Mutta voimme myös seistä kahdella jalalla ja hylätä koko esteettisten tuomioiden jakamisen typeryytenä.

Ginevraa katsoessa voi kiinnittää huomionsa taidon ilmentymiin ja hahmojen ja muotojen kauneuteen: päivää paistattelevaa alligaattoria katsoessa voi kiinnittää huomionsa upeasti virnistävään elämän ilmaukseen. Mikä tahansa mitä voidaan katsoa kelpaa esteettisen huomion kohteeksi eikä mikään tässä ole muita parempi. Olettaen että 2 3 5 7 11 ja niin edelleen ovat jaottomia lukuja: ovatko jotkut niistä tätä enemmän kuin toiset? Muuan munkki kysyi Ummonilta: "Mikä Buddha on?" Ummon vastasi: "Kuivaa lantaa."

Paul Ziff: Anything Viewed. In Saarinen, Hiipinen, Niiniluoto, Hintikka (eds.): *Essays in Honour of Jaakko Hintikka - on the Occasion of His Fiftieth Birthday on January 12, 1979*, pp. 285-293. Copyright© 1979 by D. Reidel Publishing Company, Dordrecht, Holland. Reprinted by permission of Kluwer Academic Publishers.

Viite

- 1 Perry B. Cott: *Leonardo da Vinci Ginevra de'Benci*. National Gallery of Art, Washington D.C., maaliskuu 1967.